

Opponensi vélemény

Lukács Ágnes:

Specificity in language: cognitive functions and impairments

(Nyelvi specificitás: kognitív funkciók és zavarai)

című akadémiai doktori értekezéséről

Lukács Ágnes angol nyelvű doktori értekezése nem egy hagyományos értelemben vett, írott nyelvű, koherens, több fejezetből álló dolgozat, hanem a nyelvi specificitást kutató szerző többéves tevékenységének eredményeit nemzetközi folyóiratokban közölte, a témát vizsgáló és elemző cikkeinek gyűjteménye. A koherencia azonban nem hiányzik a műből, hiszen minden cikk a kognitív funkciókat és a nyelvi specificitást veszi górcső alá.

Az értekezés 281 oldal, szerkezete keretes.

Az első 37 oldal az elméleti háttérrel mutatja be, értelmezi a specifikus nyelvi zavart, azon belül a nyelvi és nem nyelvi képességeket, az afáziát, a készségek tanulását, a végrehajtó funkciókat a nyelvelsajátításban, feldolgozásban és a produkcióban. A módszertani újítások indoklása és az újítások bemutatása is része az elméleti bevezetőnek. Az elméleti bevezetőt a kutatási kérdések, célok megfogalmazása zárja.

A cikkek bibliográfiáinak felsorolása következik a 33. oldalon, majd a 34-35. oldalon olvashatjuk a fő kutatási téziseket és a hozzájuk rendelt, azokat alátámasztó cikkek bibliográfiai adatait. A szerző mind a 11 kutatási tézisét empirikus adatok eredményeinek bemutatásával, azok elemzésével vizsgálta, így a disszertációban olvasható 12 cikk releváns a kutatási kérdésekre választ kereső műben.

Némely kutatási tézist több cikkel is alátámasztott és vizsgált. Ilyen az 1. tézis, amely szerint a nyelvtani deficit mellett lexikális elmaradás is kimutatható specifikus nyelvfejlődési zavarban, és ez cáfolja a nyelvtan szelektív sérülését. Ezzel a témával 5 cikkben is foglalkozik Lukács Ágnes 2009-től 2013-ig, szerzőtársai Leonard L.B. és Kas Bence, 2009-ben még Pléh Csaba is. A cikkek vezető nemzetközi folyóiratokban jelentek meg: *Applied Psycholinguistics*, *Int. Journal of Language and Communication Disorders*, *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, *Acta Linguistica Hungarica* és *First Language*.

A 7. tézist szintén több cikkben vizsgálja. A specifikus nyelvfejlődési zavarban a procedurális tanulás sérülésre hajlamos, ellenben a deklaratív tanulás és megtartás folyamatai viszonylagosan épek. Ezt a tételt 3 nivós folyóiratban (*Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, *Neuropsychology* és *PLoS ONE*) megjelent cikkekkel támasztja alá, szerzőtársai Kemény Ferenc, Lum, J.A.G. és Ullman, M., aki laboratóriumával magát a Procedurális Deficit Hipotézist – amellyel Lukács Ágnes kutatási eredményei összhangban vannak – megalkotta.

A 2. és a 6. tézist alátámasztó cikkek 2009-2014 között születtek. A kutatások eredményei azt támasztják alá, hogy a szelektív nyelvtani sérülés helyett feldolgozási nehézségek, készségtanulási sérülések detektálhatók a specifikus nyelvfejlődési zavarban, különösen a szekvenciálisan szerveződő ingerek esetében.

A magyar nyelv különösen alkalmas arra, hogy a morfológiai, morfofonológiai feldolgozási problémákat vizsgáljuk, elemezzük. Éppen ezért jelentős, hogy Lukács Ágnes 3., 4., 5. tézisében is azt igazolja, hogy a többszörös toldalékolású és a morfofonológiailag kivételes alakok produkciós nehézsége, az aspektus- és esetjelölés defektje is lexikális és feldolgozási problémákra utal, nem pedig szelektív nyelvtani sérülésre.

A 8. tézisben a szerző azt fogalmazza meg, hogy eredményeik alapján a végrehajtó funkciók sérülése elsősorban a nyelvi feladatok teljesítésekor vehető észre, és mindezért a verbális rövidtávú memória csökkentett kapacitása felelős. A nemnyelvi feladatok teljesítményében nincs különbség a specifikus nyelvfejlődési zavarral küzdő csoport és a kontrollcsoport között. Hasonlóan, a 11. tételben is az nyert bizonyítást, hogy az afáziában sem szelektív a nyelvi sérülés, hanem társul hozzá a végrehajtó funkciók sérülése is.

Ha szabad a bírálónak szubjektív megjegyzést is tenni, a 10. tézisre vonatkozó információkat, illetve az azt alátámasztó, 2015-ben a *Cognitive Science*-ben megjelent cikket olvastam a legnagyobb érdeklődéssel. Ebben a cikkben az nyert bizonyítást, hogy a kritikus periódus a készségek elsajátításában, az implicit tanulásban nem létezik. Több irodalmi tételre is hivatkozva, saját eredményeivel is alátámasztva arra a következtetésre jut, hogy kb. 14 éves korig javul a készségek elsajátítása, tartósan hatékony marad egészen idősebb korig, és csak 60 év körül kezd hanyatlani. Ez mindenképpen reményt keltő a második/idegen nyelv elsajátításával és az életkorral kapcsolatos vita, vagyis a kritikus periódus létezése/nem létezése körüli különböző álláspontok megnyugtató rendezésében is. E cikkkel kapcsolatban érdekelne Lukács Ágnes véleménye az implicit/statisztikai/procedurális tanulás fogalmi meghatározásairól, illetve azok egymással való átfedéséről vagy elkülönüléséről.

Az értekezésben összefűzött cikkeket tudományos szempontból nem elemzem, azok tartalmi elfogadhatóságát, helyességét nem kérdőjelezem meg. Megtették azt a lektorok, valamint a jelentős folyóiratok szerkesztőbizottságai a végleges közlés előtt. Helyette inkább csak azt hangsúlyozom, hogy jól eső érzéssel tölt el, hogy a magyar nyelven folyó és a magyar nyelvvel kapcsolatos vizsgálatok – Lukács Ágnes kísérletei és publikációi révén – a legelismertebb nemzetközi szakmai fórumokon megjelenhetnek és érdeklődésre tartanak számot.

Kiemelendőnek tartom, hogy módszertanilag nagyon érzékeny kutató munkáját értékelem most. Bizonyos kísérleteknél a nemzetközileg jól bevált paradigmákat használták, azonban a nyelvspecifikus kérdések megoldására tesztek adaptáltak vagy mert egyáltalán nem léteztek a magyar nyelvre vonatkozó hasonló tesztek, vagy mert módosítani kellett őket (pl. TROG). Kas Bencével együtt saját fejlesztésű teszt az előkészületben levő MAMUT, amelynek feltételezhetően egy része a maszkolt főnévi toldalékok

helyreállítására irányuló mondatisméltési teszt, és amelyet sikeresen használtak a morfológiai, morfofonológiai és esetjelölési ellenőrzési vizsgálatokban.

Rendkívül impozáns a szerző szakirodalmi tájékozottsága és nemzetközi beágyazódottsága. Minden egyes cikk végén hivatkozások hosszú sora található, és referenciái az adott kérdés kutatásának korai és aktuális kutatásait is felsorolja. A legrangosabb intézményekben a legelismertebb kutatókkal dolgozott együtt, ennél fogva eredményeinek hitelessége a tudomány mai állása szerint sem kérdőjelezhető meg.

A cikkeket követik a konklúziói, amelyben a téziseit ellenőrizve erősíti meg eredményeit. Zárófejezete után további 9 és fél oldalas szakirodalmi lista található.

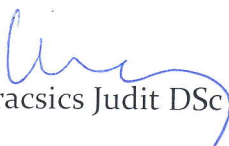
Összegzésül:

A specifikus nyelvfejlődési zavar helyes kezelése szempontjából különös fontosságú Lukács Ágnes és társai munkássága. Kutatási eredményei rámutatnak arra, hogy csupán nyelvi fejlesztéssel nem lehetséges a problémák megoldása. Munkássága nagyban hozzájárul a logopédusok, nyelvi fejlesztők, a nyelvelsajátítással, második nyelvelsajátítással foglalkozók szakmai képzéséhez és továbbképzéséhez, a fejlesztésben a helyes irányvonalak kijelöléséhez.

A szerző által felmutatott eredmények külön-külön is komplexek és újak, együttesen pedig egymást kiegészítő módon széleskörűek és impresszívek.

Ez alapján a doktori művet nyilvános vitára messzemenően alkalmasnak találok.

Veszprém, 2018. március 5.

Navracsics Judit DSc